

II/1954
10/1954

skupnih interesov tudi naše resnično, neodsvojljivo pravo.³²

O vstaji v Belgiji 1789. leta in izgubi dežele za Avstrijo je sodil Zois, da ga to »kot pravega rodoljuba neizrečeno boli, kajti velik denarni vir za našo državo je usahnil in je nenadomestljiv, če osvojimo tudi ves turški kontinent do Carigrada.«³³

Ko je preklical Leopold II. leta 1790 jožefinsko davčno regulacijo, je povzročilo to nemire na deželi. »Iz poslanske objave okrožnega urada se vidi, da ni le mene posebej, ampak tudi oblasti same malo strah. In kako bi moglo pač drugače biti? Čas nas bo naučil, da se ne bo pustilo ljudstvo več dolgo s seboj igrati.«³⁴ Zoisu ni ugajalo, da so po nekem sporočilu nameravali vpeljati tedaj v celjskem okrožju preki sod, »kajti po mojem mnenju ni treba gnati trpinje do skrajnosti in se je treba izogibati ogorčenja. Raje vidim, da izostanejo dajatve na Brdu, kot pa da bi najmanjše tvegali s prisilnim izterjanjem.«³⁵

Po letu 1790 je Zois, ki mu je bilo tedaj komaj dobrih 40 let, vse pogosteje tožil, da mu vedno bolj primanjkuje zdravja. Mučil ga je protin, pogosto ga je bolela tudi glava. Oktobra meseca 1793 je pisal Urbančiču, da je mogel delati nekaj ur s peresom in da se danes počuti bolje kot običajno, toda »moje noge me nočejo nesti niti en korak daleč. Pošteno sram me je bilo, ko sem šel iz hiše preko Brega v ladjo in iz ladje v hišo,

ker sem moral vsekakor pustiti, da sta me pod roko peljala dva čolnarja.«³⁶ Leta 1795 je v svoji bolesti hrepenel, da bi mogel še enkrat videti Brdo in ljubo Gorenjsko.³⁷

OPOMBE

1. Pisem Žige Zoisa Urbančiču je 79 datiranih in 6 brez datuma. Začenjajo se s 24. majem 1780 in segajo do 20. aprila 1796. Dalje je eno pismo Žige neznanцу zaradi lovca na fazane iz Prage iz leta 1776, 5 pisem Jožefa Zoisa iz leta 1779 ter 4 pisma Karla Zoisa Urbančiču iz let 1786, 1787, 1788 ter eno slovensko pismo podložnika Tomaža Bohinca iz Predoselj, ki prosi Žigo, da ga vzame v službo na Brdu. Kumerdejevo pismo, v katerem prosi za nekega brdskega podložnika, je iz leta 1796. V Urbančičevi korespondenci je bilo tudi pismo Antona Tomaža Linhart, naslovljeno nanj, ki ga je objavil Al. Gspan, Anton Tomaž Linhart, Zbrano delo I. (1950), 320 in 574: Seznam zapuščine Žige Zoisa in pregled literature o njem prim. pri Fr. Kidrič, Zoisova korespondenca 1808—1809. AZU, Korespondence pomembnih Slovencev I., Lj. 1959, 7 sl. — 2. ZU (Zois Urbančiču) 24. 2. 1788. — 3. Prim. protokole brdske graščine. — 4. ZU 24. 5. 1780. — 5. ZU 20. 12. 1780. — 6. ZU 20. 12. 1780. — 7. ZU 7. 12. 1780. — 8. ZU 20. 12. 1780. — 8. ZU 20. 12. 1780. — 9. ZU 17. 2. 1782. — 10. Potrdilo 1. 7. 1782. — 11. UZ (Urbančič Zoisu) 17. 9. 1782. — 12. ZU 10. 5. 1785. — 13. ZU in UZ iz let 1780—1784. — 13a. Schiviz von Schivizhoffen, Der Adel in den Matriken des Herzogtums Krain, Gorica 1905, 367; matične knjige župnije Smartno pri Kranju. — 14. UZ 18. 1. 1784. — 15. ZU 10. 5. 1784. — 16. UZ 9. 2. 1786. — 17. ZU 20. 12. 1780. — 18. ZU 15. 8. 1781. — 19. ZU 6. 6. 1784. — 20. ZU 20. 6. 1789. — 21. ZU 18. 2. 1785. — 22. ZU 17. 2. 1782. — 23. ZU 24. 5. 1791. — 24. ZU s. d. — 25. ZU 20. 1. 1788. — 26. ZU 24. 2. 1788. — 27. ZU 29. 8. 1788. 28. ZU 3. 5. 1790. — 29. ZU 25. 7. 1788. 30. ZU 27. 12. 1789. — 31. ZU 22. 8. 1789. — 32. ZU 30. 8. 1789. — 33. ZU 27. 12. 1789. — 34. ZU 2. 4. 1790. — 35. ZU 14. 7. 1790. — 36. ZU oktobra 1793. — 37. ZU 28. 7. 1795. Vse omenjene arhivalije so v DAS.

PREBIVALSTVO LJUBLJANE PRED DVE STO LETI

DR. VLADO VALENCIČ

Leta 1754 je bilo izvedeno prvo štetje prebivalstva na Slovenskem, ki je bilo tudi prvo avstrijsko štetje in je sledilo neposredno upravnim reformam Marije Terezije. Glavni razlog zanj je bil verjetno davčnega značaja, ko je bila uvedena davčna reforma in terezijanski kataster, so hoteli ugotoviti število hiš in obenem število prebivalstva.¹ O tem popisu so se ohranili tudi podrobnejši podatki, ki so bili le delno izkoriščeni. Štetje je bilo izvedeno po župnijah; prebivalstvo ljubljanske stolne župnije, ki je tedaj obsegala ljubljansko mesto razen šentpeterskega in poljanskega predmestja, Kurje vasi ter dela kapucinskega predmestja, — kar je spadalo takrat vse k šentpeterski župniji —, je popisano v petih zvezkih, ki jih hrani Kapiteljski arhiv v Ljubljani. Ker so bili prebivalci popisani po spolu, starosti, stanu in povečini tudi po poklicu, nam morejo rezultati popisa pokazati v vseh teh pogledih strukturo ljubljanskega prebivalstva v zadnjem stoletju fevdalne dobe.

Statistični rezultati popisa iz leta 1754 so do sedaj prav malo znani. Zwitter je objavil le število hiš in prebivalcev po seznamih v štirih zvezkih, ki so obsegali obzidano mesto in Karlovske predmestje.² Namen te razprave je, da ob-

dela ob dvestoletnici popisa to še neizkoriščeno statistično gradivo in poda sliko o strukturi prebivalstva Ljubljane v osemnajstem stoletju.

IZVEDBA POPISA V LJUBLJANI

Prebivalstvo stolne župnije so popisali vikarji in leviti v petih okoliših (distriktih); za vsak okoliš je poseben seznam, v katerem so po hišah in ulicah navedene osebe, ki so ob popisu živele v Ljubljani.³ Nekaj oseb je navedenih le s krstnim imenom, za nekaj oseb je bilo celo ime neznano in so v seznamih označene z »N. N.«. Stanovalci v hiši barona Mihaela Erberga so bili navedeni le po številu in skupinah starosti. Z malo izjemami je pri vsaki osebi navedena starost, povečini je naveden tudi poklic, stan in razmerje do družinskega poglavarja. Družine sicer niso kot take posebej označene, vendar se morejo v večini primerov ugotoviti osebe, ki spadajo k isti družini ali istemu gospodinjstvu.

Po obliki se sezname med seboj razlikujejo, verjetno ni bilo enotnih predpisov za sestavo; v nekaterih primerih stanovalci posamezne hiše niso dovolj jasno ločeni od stanovalcev v drugi hiši in je dvomljivo, ali gre za stanovalce v

eni ali dveh hišah, zato je negotovo tudi število popisanih hiš. Vendar je takih primerov malo in na končni rezultat bistveno ne vplivajo.

V prvem seznamu z naslovom »In districtu junioris vicarii Labaci. Von dem Eghaus bey dem Seminario beschriben seynd« je popisano prebivalstvo v hišah sedanje Florijanske ulice, Virantovega vrta, delno na Šentjakobskem trgu in v tamkajšnjem okolišu okrog nekdanjega jezuitskega semenišča.⁴ Drugi seznam je bil »In districtu senioris vicarii Labaci«, v katerem so označene ulice in je popisovalni okoliš točno lokaliziran. Starejši ljubljanski vikar je popisoval stanovalce v dvorcu (in der Burg), v Gospodski ulici, na Novem trgu, v Židovski ulici, na Bregu, v Nemški (današnji Križevniški) ulici, pred Križankami, v Salendrovi ulici, okrog stolnice, na Frančiškanskem (današnjem Vodnikovem) trgu in Frančiškanski (današnji Studentovski) ulici. Tretji seznam je napravil tudi mlajši vikar, pričel je s stiškim dvorcem, končal pa s hišami okrog magistrata, tako da je obsegal današnji Mestni in Stari trg do Sv. Jakoba z vsemi stranskimi ulicami. Četrty seznam »Status animarum sub districtu Mathia Suppantischsch levita« je vseboval okolico na obeh straneh Sv. Florijana, Hrenovo in Rožno ulico, stanovalce na gradu in pod gradom v bližini in izven Karlovških vrat, hiše pred Karlovškimi vrati in med zidovi do vstete cerkve in jezuitskega semenišča (inter muros usque ad Ecclesiam et alumnatum inclusive). Zadnji, peti seznam, ki je najbolj obširen, je sestavljen mlajši levit; popisal je prebivalce v hišah od Vicedomskih (Dvorskih) vrat do Živinskega trga (to je od začetka Gosposke ulice pri današnji univerzi ob Trgu revolucije skozi Wolfovo ulico na Prešernov trg pred sedanjim frančiškanskim samostanom), od Živinskega trga do Gradišča (Čopova in Kardeleva ulica), od Gradišča do Krakovega (Veselova ulica in Gradišče), za stanovskim igriščem (Pallhaus) do Garzonovega gradišča (Garzonisch Schlessel) (Igriška ulica, Boršnikov trg, konec Rimske in začetek Tržaške ceste), od Qualizinega vrta do Nemških vrat (Rimska cesta št. 19 do Križank na Trgu francoske revolucije), od Nemških vrat skozi vse Gradišče (Vegova ulica, Soteska, Gregorčičeva ulica, Gradišče, Kongresni trg), v Krakovem in v Trnovem.⁵

Ker so duhovniki stolne župnije popisali prebivalstvo le v tej župniji, se je popisano ozemlje krilo tedaj brez dvoma s farnim teritorijem. Pri stolni župniji so bile popisane tudi hiše, ki ležijo v davčnih občinah Gradišče in Kapucinsko predmestje, torej je ta fara segala delno tudi na teritorij omenjenih davčnih občin.⁶ Za del ljubljanskega mesta, ki je spadal k šentpetrski župniji, seznami popisane prebivalstva niso ohranjeni, zato naša slika o ljubljanskem prebivalstvu ne more biti popolna. V popisih pogrešamo tudi stanovalce ljubljanskih samostanov, ki so bili na teritoriju stolne župnije. Od cerkvenih ustanov je bilo popisano le jezuitsko semenišče.

Po načinu in namenu štetja se vidi, da so leta 1754 popisovali stalno in ne vse prisotno

prebivalstvo, vendar to ne zmanjšuje vrednosti statističnega gradiva; prebivalstvo je bilo v tistih časih neprimerno manj gibljivo, kot je danes, in smo upravičeni predpostavljati, da razlika med stalnim in prisotnim prebivalstvom ni bila pomembna. V tem primeru, ko gre za eno župnijo, kjer spremembe niso bile velike, tudi ne vpliva v večji meri na pravilnost rezultatov okolnost, da je popisovanje trajalo dalj časa, mogoče nekaj tednov, ter ugotovitve o številu prebivalstva ne veljajo za isti termin, saj so spremembe zaradi novorojenih in umrlih, priseljenih in odseljenih, mogle nastopiti med popisovanjem. Razen da manjkajo v seznamih samostani, se zdi, da je popis obsegal vse hiše stolne župnije in zajel vse prebivalstvo; izjeme so mogle biti le nepomembne. Medsebojno poznavanje stalnih mestnih prebivalcev je bilo gotovo večje, kot je danes, zato verjetno niso nastale večje vrzeli.

Popisni sezname niso vsebujejo z izjemo petega seznama, ki ima popisano prebivalstvo prešteto in razdeljeno na moške in ženske, poročene in samske, ter po določenih starostnih skupinah, nikakih sumarijev, zato sem sezname sam obdelal, preštel popisane prebivalce in jih razdelil po posameznih skupinah, kakor so prikazani v naslednjih pregledih. Po posebni tabeli je bilo v mestni župniji v Ljubljani popisanih skupaj 6615 oseb, 2969 moških in 3644 ženskih.⁷ Te številke se nekoliko razlikujejo od številke, do katerih sem prišel po svojem izračunavanju. Sicer tudi pri mojih rezultatih niso pomote izključene, vendar mislim, da so morebitne moje napake manjše; razlike niso tako velike, da bi trpela pravilnost.

HISE, GOSPODINJSTVA IN PREBIVALCI PO POSAMEZNIH MESTNIH ČETRTH

Prvi pregled kaže število hiš, gospodinjestev in prebivalcev po posameznih delih Ljubljane, kakor so pač popisovalci popisne okoliše v svojih seznamih označili. V pregledu so okoliši navedeni tako, kot so v popisu, le tam, kjer popisovalci svojega okoliša niso označili, je naveden današnji naziv, ravno tako je v nekaterih primerih mestni del pojasnjen z današnjimi označbami.

Število v tem pregledu izkazanih hiš in gospodinjestev je treba pojasniti. Povečini so sezname sestavljeni tako, da je mogoče ugotoviti, koliko hiš, ki so bile obljudene, je bilo popisanih, ker so trije od štirih popisovalcev hiše navajali z imeni hišnih lastnikov, le nekaj primerov je dvomljivih. V enem seznamu hiše niso posebej označene, toda posamezni vpisi, ki se nanašajo po vsem videzu na eno hišo, so od drugih vpisov skoraj vedno ločeni s črtami, kar je omogočilo določiti število hiš. Seznam, ki se nanaša na predmestja, navaja, kot sem mogel ugotoviti, v petnajst primerih vrtove kot bivališča. Ti primeri so bili v Gradišču in okrog njega, verjetno so popisani prebivalci — nekateri so po poklicu označeni kot vrtnarji in dninarji, so pa med njimi tudi drugi poklici —, ki so stanovali morda v primitivnejših zgradbah, spadajočih k

označenim vrtovom. Število hiš v tej statistiki predstavlja torej število zgradb, v katerih je živelo popisano prebivalstvo. Le dva od petih seznamov izkazujeta posamezne stranke v hišah ločeno, mislim, da smemo število strank istovetiti s številom gospodinjstev ali družin. V treh seznamih manjkajo označbe, ki bi kazale, katere osebe spadajo k isti družini ali istemu gospodinjstvu. V svojem seznamu sem štel kot eno gospodinjstvo primere, v katerih se je iz seznama videlo, da gre za eno družino, ki je obsegala starše, otroke, hišne posle in morebiti tudi rokodelske pomočnike in vajence. Ravno tako sem štel za eno gospodinjstvo vdove z otroki. Posamezne osebe, za katere ni bilo mogoče ugotoviti, v kakšnem razmerju so bile do družine ali gospodinjstva, s katerim so bile skupaj popisane, sem štel k tem gospodinjstvom. Na podlagi takega merila, ki ima seveda nekaj svojevoljnosti, mislim, da se število gospodinjstev ne izkazuje previsoko.

plemstvo, uradništvo in bogatejše meščanstvo. Ta gospodinjstva so zaposlovala sorazmerno visoko število hišnih poslov, močnejši obrtniki pa tudi več pomočnikov in vajencev, ki so živeli z njimi v skupnem gospodinjstvu. Plemiške družine so imele številno služinčad, včasih celo deset in več oseb, redno pa 3 do 5; tudi uradniki in meščanske trgovske in obrtniške družine so imele po več hišnih poslov. V ulicah, kjer je stanovalo revnejše prebivalstvo, kot v Hrenovi in Rožni ulici ter v predmestjih, je bilo povprečno število članov v gospodinjstvu že precej nižje, dasi so nekatera gospodinjstva imela številne tuje stanovalce, zlasti dijake.

Celotno število popisanih prebivalcev stolne župnije je znašalo 6638 oseb; od tega je bilo v obzidanem delu mesta 4129, v predmestjih pa 2509 oseb, če štejemo k predmestjem prebivalstvo izven Karlovških vrat ter vse prebivalstvo petega seznama. Ker obsega četrti seznam 259 prebivalcev z navedbo »na gradu in pod gradom v bližini in izven Karlovških vrat«, ni izključeno, da bi določeno število oseb morali šteti še k predmestjem.

Da bi dobili število prebivalstva celotnega ozemlja tedanje Ljubljane, bi morali k številu prebivalstva stolne župnije prišteti še prebivalstvo ljubljanskih predmestij, ki so spadala pod šentpetersko župnijo, to so bila Šentpetersko predmestje, Poljane, Kurja vas in del Kapucinskega predmestja, ki je bil pri šentpeterski fari. Žal sezname popisa iz leta 1754 za šentpetersko župnijo niso ohranjeni, vsaj pri vsem iskanju jih ni bilo mogoče najti. Pač pa so ohranjeni podatki o številu prebivalstva šentpeterske župnije za leto 1783.⁸ Po teh podatkih je imelo tedaj

Popisni seznam	Mestni deli, ulice, trgi	Hiše	Gospodinjstva	Prebivalci
I.	Od ogalne hiše pri seminarju (t. j. jezuitskem, Florijanska ulica, Virantov vrt)	40	84	519
II.	Dvorec (die Burg)	1	5	39
	Gosposka ulica	11	26	194
	Novi trg	10	21	227
	Zidovska ulica	12	28	187
	Breg	12	25	158
	Nemška (Križevniška) ulica	15	35	188
	Pred nemško hišo (Križankami)	4	6	57
	Salentingerjeva (Salendrova) ulica	3	4	21
	Okrog stolnice	17	35	193
	Frančiškanski (Vodnikov) trg	2	7	42
	Frančiškanska (Študentovska) ulica	6	10	56
III.	Stari in Mestni trg s stranskimi ulicami	68	146	978
IV.	V bližini in na obeh straneh Sv. Florijana	19	52	186
	Zabjek	18	38	175
	Hrenova ulica	20	37	160
	Rožna ulica	29	41	221
	Na gradu in pod gradom v bližini in izven Karlovških vrat	35	54	259
	Izven Karlovških vrat (začetek Karlovške ceste)	22	32	112
	Med zidovi do vštete cerkve in seminarja	35	44	269
V.	Od Vicedomskih (Dvorskih) vrat do Zivinskega (Prešernovega) trga	20	41	255
	Od Zivinskega trga do Gradišča	11	20	130
	Od Gradišča do Krakovega	7	15	74
	Za stanovskim igriščem do Garzonovega gradiča	15	19	100
	Od Qualizinega vrta do Nemških vrat	16	50	228
	Od Nemških vrat skozi vse Gradišče	52	88	449
	Krakovo	77	141	634
	Trnovo	70	111	527
		623	1189	6638

	družin	prebivalcev
Šentpetersko predmestje	490	1600
Poljansko predmestje	266	1089
Kurja vas	25	87
skupaj	779	2776

Ker je bilo število prebivalstva tedaj precej stalno, se najbrž tudi leta 1754 prebivalstvo navedenih predmestij ni bistveno razlikovalo od gornjega stanja. Kot že omenjeno, pogrešamo v popisnih seznamih stanovalce tedanjih ljubljanskih samostanov, ki so bili na ozemlju stolne župnije, v popisu pri tej župniji pa najbrž niso bili upoštevani iz razloga, ker so bili izvzeti od župnijske pristojnosti. Ti samostani so bili frančiškanski (na današnjem Vodnikovem trgu), avguštinski (današnji frančiškanski), kapucinski in uršulinski (oba na Trgu revolucije).

STRUKTURA PO SPOLU IN STAROSTI

Na gospodinjstvo je prišlo povprečno 5,6 osebe. Ako primerjamo povprečno število članov v gospodinjstvu po posameznih delih mesta, vidimo, da so največ članov imela gospodinjstva na Novem trgu, pred Križankami in v Gosposki ulici, sledili so Breg, Stari in Mestni trg ter Zidovska ulica. Največ oseb je prišlo povprečno na gospodinjstvo v ulicah, kjer je stanovalo

Starost prebivalstva je z nekaj izjemami v seznamih navedena s številom let za vse popisane osebe. Navedbe glede starosti niso bile brez napak, saj so se precejšnje napake pojavljale celo pri prvih ljudskih štetjih v drugi polovici prejšnjega stoletja. Pokazalo se je zlasti, da je nesorazmerno visoko število oseb okroglih, z deset

deljivih letnikov. Tako je bilo pozneje tudi pri ljudskih štetjih, ko je bilo treba navesti letnico rojstva in ne leto starosti. Toliko bolj se pa seveda nagnjenje k okroglim številkam izraža v rezultatih popisa iz leta 1754, ko so popisovalci zapisali leta starosti, kakor so jim povedali njihovi informatorji. Leta starosti so bila navedena v veliki meri le približno in najraje v okroglih številkah. Zato je že število desetletnih previsoko v primeri s sosednimi letniki, še bolj se to vidi pri dvajset-, tridesetletnih itd.

V naslednjem pregledu je prebivalstvo, ločeno za moški in ženski spol, razdeljeno po starostnih skupinah, ki obsegajo po deset let, na ta način se napake pri navedbi starosti medsebojno bolj izravnavajo in je slika, ki jo dajo številke, pravilnejša.

Starost	moški	v %	ženske	v %
do 9 let	495	16.75	539	14.65
10—19 „	672	22.74	626	16.99
20—29 „	597	20.20	944	25.63
30—39 „	411	13.91	573	15.56
40—49 „	347	11.74	498	13.52
50—59 „	247	8.36	294	8.—
60—69 „	121	4.10	144	3.91
70—79 „	56	1.22	42	1.14
80—89 „	15	0.44	13	0.35
90—99 „	2	0.07	2	0.05
neznana	14	0.47	8	0.22
Skupaj	2955	100.—	3685	100.—

Številčno primerjanje obeh spolov pokaže, da so ženske močno prevladovali, na 1000 moških je prišlo 1246 žensk, ženski delež je delno previsok, ker niso bili pri popisu upoštevani samostani, ki so imeli skupaj večje število moškega prebivalstva. Po posameznih delih mesta pa se opaža razmerje, ki se od povprečja oddaljuje. Pri prebivalstvu, stanujočem na Mestnem in Starem trgu s stranskimi ulicami, je prišlo na 1000 moških 1274 žensk, v drugih okoliških obzidanega mesta so sicer tudi prevladovali ženske, toda ne tako znatno; v predmestjih, popisanih v petem seznamu, pa je bilo na 1000 moških 1414 žensk. Visok delež je v veliki meri posledica številnih ženskih hišnih poslov. Živelo je v mestu in zlasti v predmestjih tudi veliko število vdov in drugih žensk, pri katerih poklic ni bil označen in je njihov značaj težko točneje opredeliti. Medsebojno številčno razmerje obeh spolov se je pozneje znatno spremenilo v korist moških. Pri ljudskem štetju leta 1857 je prišlo v Ljubljani pri navzočem prebivalstvu na 1000 moških 1066 žensk.⁹ Primerjava tega razmerja z letom 1754 je mogoča le z nekaterimi pridržki. Razmerje iz leta 1857 se nanaša na vso Ljubljano in na vse prisotno prebivalstvo, leta 1754 le na ozemlje tedanje stolne župnije, in še na tem ozemlju popis ni zajel vseh, ter na stalno naseljeno prebivalstvo. Vendar je sprememba v korist moškega deleža tako velika, da je gotovo imela vsaj deloma razlog tudi v dejanskem povečanju in ni le posledica različnega načina v popisovanju prebivalstva.

Razdelitev prebivalstva po starostnih skupinah vsebuje vso značilnost starostne strukture mestnega prebivalstva; najmlajši, otroški letniki, so razmeroma šibko zastopani, glavni delež odpade na prebivalstvo v srednji starosti. Že ta struktura kaže, v kakšni meri se je mestno prebivalstvo ohranjalo in naraščalo po dotoku od zunaj, ki je številčno ojačal srednje letnike. Doselevanje v Ljubljano ni bilo pred dve sto leti za razvoj mestnega prebivalstva nič manj pomembno kot danes. Pomembne pa so bile razlike med moškimi in ženskimi prebivalstvom. Pri moških je bila najmočnejša skupina 10—19-letnih, pri ženskah skupina 20—29-letnih. Zaradi zunanega dotoka dijaštva v ljubljanske šole je naraslo število moškega prebivalstva v dijaški starosti; tudi rokodelski pomočniki in vajenci so prihajali v Ljubljano od drugod. Za povečanje ženske starostne skupine od 20—29 let je bil brez dvoma odločilen dotok številne hišne služinčadi, pri kateri so imele ženske veliko večino. Pri srednjih starostnih skupinah od 20—49 let je bil ženski delež na prebivalstvu močnejši kot moški, pri mlajših in pri starejših so imeli moški večino, ki pa je bila pri starejših skupinah, katere so že tako šibke, neznatna in ni mogla bistveno vplivati na številčno razmerje obeh spolov v celoti.

Ta starostna struktura se je z gospodarskim razvojem in socialnimi spremembami v enem stoletju precej spremenila ravno pri starostnih skupinah od 10. do 29. leta. Po štetju leta 1857 je moški delež 10—19-letnih znašal 25.71 %, delež 20—29-letnih pa je bil 13.96, ženski delež 10—19-letnih je bil skoraj isti kot leta 1754, delež 20—29-letnih pa je znašal le 17.89 %.¹⁰ Doselevanje žensk v tej starostni dobi je torej v sorazmerju do celotnega ženskega prebivalstva precej nazadovalo, kar je gotovo v veliki meri v zvezi z relativnim nazadovanjem števila hišnih poslov.¹¹ Močnejše je bilo doselevanje moških v starosti od 10—19 let, pri katerem je imelo najpomembnejši delež brez dvoma dijaštvo.

POKLICNA IN SOCIALNA STRUKTURA

Popisovalci so morali pri popisu leta 1754 navesti za popisane osebe tudi njihov poklic (Profession). Verjetno je, da podrobnejših navodil za označevanje poklicev ni bilo, zato je vsak popisovalec pripisal popisani osebi poklic, kakor mu je bil znan ali pa ga je popisana oseba navedla. Označevanje poklicev zato ni moglo biti enotno zlasti pri redkejših poklicih. Navajati v pregledu poklicne in socialne strukture vse poklice, ki se v seznamih pojavljajo, nima pomena, ker bi bil tak pregled nesistematičen in ne dovolj jasen. Zato sem sestavil poklicne skupine, ki so na podlagi statističnega gradiva za strukturo tedanjega ljubljanskega prebivalstva najbolj značilne. Seveda so bili tudi primeri, ko je bilo mogoče posamezno osebo uvrstiti v več skupin, odločil sem se za skupino poklica, ki je bil v seznamu naveden na prvem mestu. Dasi vsebuje moj pregled skupino javnih usluž-

bencev, nisem v tej skupini upošteval državnih in deželnih funkcionarjev, ki so imeli tudi plemiški naslov, ampak sem jih uvrstil med plemiče. Isto je pri osebah z doktorskim naslovom, ki jih izkazujem v posebni skupini. Le osebe duhovskega stanu so izkazane, čeprav so bile morda plemiči, v skupini duhovnikov. V tej skupini so tudi diakoni in subdiakoni. V skupini doktorjev so združeni doktorji prava in medicine, v seznamih ni bilo vedno označeno, za kakšnega doktorja gre. V skupini javnih služb so vsi, za katere se po označbah poklica vidi, da so bili v javnih službah države, dežele ali mesta; v tej skupini so izkazani le uslužbenci, ki niso spadali med plemstvo ali doktorje. Skupina trgovcev obsega trgovce in kramarje ter njihove pomočnike in učence, skupina obrtnikov pa razne rokodelce, lekarnarje, kiparje in slikarje, osebe, označene kot fabrikante, pomočnike in vajence vseh teh dejavnosti. V tej skupini je upoštevano tudi večje število oseb, pri katerih poklic sicer ni bil naveden, ki pa so po vsej verjetnosti bili rokodelci, ker so v njihovem gospodinjstvu živeli rokodelski pomočniki in vajenci. V takih primerih je najbrž pomotoma izostal pri družinskem poglavarju naziv poklica. V poklicni skupini prometa so vozniki, čolnarji, stolonoše in tovarniki, v skupini gostinstva pa gostilničarji, vino-toči in podobne gostinske obrti. Posebej je izkazana skupina ribičev, ki so bili dovolj značilen poklic za tedanje Ljubljano, tako da zasluži v naši statistiki posebno mesto. Kot posebna skupina je izkazano dijaštvo, ki je obiskovalo gimnazijo in licej. Dninarjev je bilo po navedbah v popisnih seznamih razmeroma malo. Uslužbenstvo plemstva, duhovščine in doktorjev, ki ni imelo značaja hišne služinčadi, je v posebni skupini, to so bili razni upravni uslužbenci, pisarji in tajniki; v tej skupini so tudi cerkveni laični uslužbenci. Zelo številna je bila skupina hišne služinčadi, ki je opravljala raznovrstna opravila v gospodinjstvu svojih delodajalcev. Poleg hišnih poslov, slug, kočijažev, kuharic, sobaric, pestunjev itd. so imeli zlasti plemiči še lovce, vrtnarje itd. V posameznih primerih so bili di-

jaki istočasno sluge pri duhovnikih in uradnikih ter instruktorji v družinah, v pregledu sem jih uvrstil v skupino dijakov. Tudi nekateri duhovniki so označeni kot instruktorji, štel sem jih le kot duhovnike. V posebni skupini so osebe označene kot berači. Nekaj oseb je bilo v seznamih navedenih kot gostači (Inwohner). Ker je ta naziv nedoločen tako glede poklica kot glede socialne pripadnosti, so gostači združeni skupaj z osebami, pri katerih manjka vsaka navedba o poklicu, morebitni zaposlitvi in stanovski pripadnosti, oziroma, pri katerih navedba ni bila dovolj točna, da bi se mogla popisana oseba uvrstiti v eno ali drugo poklicno skupino. Ta skupina je zelo številna, saj obsega skoraj četrtino vseh popisanih oseb. V njej močno prevladujejo ženske, precejšen del je bilo vdov. Po tem smemo sklepati, da pomanjkanje označb poklica ali stanu pri osebah, ki smo jih uvrstili v to skupino, ni, vsaj ne v pretežni meri, posledica netočnega popisovanja, temveč da gre v teh primerih za osebe, ki sploh niso bile zaposlene ali pa so bile mogoče le priložnostno zaposlene. Večina oseb te skupine, nad tri četrtine vseh, je živelo v predmestjih, okrog sv. Florijana, pod gradom, na Žabjaku, v Hrenovi in Rožni ulici, torej v delih mesta, kjer so živeli ubožnejši sloji mestnega prebivalstva. Tudi starostna sestava te skupine se je bistveno razlikovala od povprečne starostne sestave vsega prebivalstva. Pri moškem prebivalstvu jih je bilo 28.2% v starosti do 9 let; močnejše kot povprečno so bili zastopani nad 60-letni. Pri ženskem prebivalstvu v skupini brez poklica so bili mlajši in srednji letniki do 40. leta šibkejši kot povprečno, zato pa so bili starejši letniki mnogo močnejši. Tako nam tudi starostna struktura dokazuje, da je bilo v skupini brez navedenega poklica približno polovica oseb v starosti, ko še niso ali pa že niso bile več zmožne za delo. Potemtakem predstavlja skupina brez poklicne ali stanovske označbe v glavnem nezaposleno ali le s priložnostnim delom zaposleno prebivalstvo, ki je živelo verjetno v veliki meri tudi od tuje dobrodelnosti.

Poklicne ali stanovske skupine	Samostojni ali zaposleni		Družinski člani		moški	ženske	skupaj	v %
	moški	ženske	moški	ženske				
Plemstvo	54	12	54	102	88	114	202	5.04
Duhovščina	88	—	—	—	88	—	88	1.35
Doktorji	40	—	20	48	60	48	108	1.65
Javna služba	132	—	65	164	197	164	361	5.44
Trgovstvo	52	—	28	54	80	54	154	2.02
Obrtništvo	662	17	170	515	832	532	1564	20.55
Promet	95	—	69	158	164	158	322	4.85
Gostinstvo	20	3	8	49	28	52	80	1.20
Ribištvo	45	—	32	85	77	85	162	2.44
Dijaštvo	544	—	—	—	544	—	544	5.18
Dninarji	64	—	19	84	85	84	167	2.52
Uslužbenstvo plemstva, duhovščine itd.	41	—	3	19	44	19	65	0.95
Hišna služinčad	319	1049	29	74	548	1123	1471	22.16
Berači	4	5	1	1	5	6	11	0.16
Brez navedbe in gostači	267	878	250	566	517	1244	1761	26.55
	2227	1964	728	1719	2955	5685	6638	100.—

V sprednji tabeli so posebej izkazani družinski poglavarji in v posameznih poklicih zaposleni, posebej pa družinski člani, oboji ločeni po spolu. Iz končnih dveh stolpcev se vidi številčna moč posamezne skupine v absolutnih in relativnih številkah. Kot v poklicih zaposleni ali družinski poglavarji so po posameznih skupinah izkazane ženske le v primerih, ko je šlo za vdove. Na splošno so bile ženske zaposlene kot hišna služinčad; v drugih skupinah za zaposlitev praktično niso prihajale v poštev. Najštevilnejša je skupina oseb, pri katerih poklic ali stanovska pripadnost mesta bila navedena. Kot smo videli, so to skupino v pretežni meri tvorili socialno najšibkejši sloji mestnega prebivalstva. Druga skupina po obsegu je bila hišna služinčad, torej tudi socialni sloj, ki je bil na lestvici fevdalne družbene hierarhije čisto spodaj. Če tema dvema skupinama dodamo še dninarje, potem je več kot polovica takratnega prebivalstva stolne župnije pripadala najnižjim socialnim slojem. Poklicem, ki so opravljali kakšno gospodarsko dejavnost, rokodelskemu, trgovskemu, gostinskemu, prometnemu in ribiškemu, je pripadalo komaj dobrih 30 % mestnega prebivalstva. Drugi poklici in stanovi so bili številčno šibki. Skupina dijaštva bi morala biti pravzaprav razdeljena med druge skupine, h katerim je po svojem po-

reklu spadala. Toda poreklo je razvidno le za 37 dijakov, ki so živeli skupaj s svojo družino, za večino ni znano, zato se mi je zdelo primernejše, če je vse dijaštvo združeno v eni skupini. Od 37 dijakov, za katere je znana skupina, kateri so po poreklu pripadali, je bilo 13 plemičev, 2 sta bila iz doktorskih družin, 7 iz družin javnih uslužbencev, 15 pa je bilo sinov obrtnikov. Tudi za manjše število hišnih poslov, zlasti moških, bi bilo najbrž pravilnejše, če bi se šteli nekateri k poklicnim skupinam njihovih delodajalcev. Čolnarji so imeli 12 hlapcev, zelo verjetno so bili ti hlapci zaposleni tudi pri čolnarjenju in bi spadali torej bolj v poklicno skupino prometa kot pa med hišne posle.

Pregled socialne strukture nam pokaže razmerja med posameznimi poklici in stanovi v nekoliko drugi luči. V tem pregledu so posamezne osebe razvrščene po socialnem položaju, ki so ga v poklicu imele, oziroma po razmerju do družinskega poglavarja. Kot pomožne moči so izkazani razni uslužbenci kot tajniki in drugi uradniki plemičev, pisarji pri doktorjih prava, razni uslužbenci duhovnikov in cerkve, trgovski in obrtni pomočniki in vajenci ter pisarji javnih uslužbencev. Hišna služinčad je razdeljena po stanovskih in poklicnih skupinah, kjer je bila zaposlena.

Poklicne ali stanovske skupine	Samostojni	Pomožne moči	Družinski člani	Hišna služinčad	Skupaj	V %
Plemstvo	66	7	138	377	588	8.86
Duhovščina	88	11	20	65	182	2.74
Doktorji	40	5	68	72	185	2.77
Javne službe	132	13	229	135	509	7.67
Trgovstvo	29	23	82	57	191	2.88
Obrtništvo, promet, gostinstvo, ribištvo	515	327	1086	351	2259	34.05
Dijaštvo	344	—	—	—	344	5.18
Dninarji	64	—	105	4	171	2.58
Brez navedbe, gostači, be- rači in drugi	1159	—	721	329	2209	35.29
	2437	386	2447	1368	6638	100.—

Pomožne moči sta zaposlovala v glavnem trgovina in obrt. Hišnih poslov je imelo največ plemstvo, povprečno je prišlo nad 5 oseb služinčadi na vsako plemiško gospodinjstvo. Pri trgovcih sta prišla skoraj dva hišna posla na družino, trgovci so imeli večja gospodinjstva, nekateri so držali tudi hlapce, verjetno so imeli konje za prevažanje blaga. Večina doktorskih družin je imela vsaj po dva hišna posla, pri javnih nameščencih je prišel na gospodinjstvo povprečno po eden. V pregledu socialne strukture prihaja vpliv vodilnih slojev fevdalne družbe bolj do izraza kot pa v pregledu poklicne in stanovske pripadnosti. Zlasti delež plemstva na prebivalstvu je znatno večji, če upoštevamo tudi vse, ki so bili v njegovi službi. Gospodarskim panogam, trgovini, obrti, prometu, gostinstvu in

ribištvu je pripadalo komaj slabih 37 % mestnega prebivalstva. Ta delež je pozneje z razvojem kapitalističnega gospodarstva zelo narasel. Zadnja tabela vsebuje razdelitev prebivalstva po poklicnih in stanovskih skupinah v posameznih delih mesta. Z rimskimi številkami I do IV so označeni popisni okoliši, ki so točneje popisani v prvi tabeli, iz petega popisnega okoliša pa so posebej prikazani ves okoliš Gradišča, Krakovo in Trnovo.

Čprav je bilo mesto stisnjeno v glavnem na majhni površini med grajskim gričem in Ljubljano in se je tudi del mesta onstran Ljubljane s predmestji tesno naslanjal na mestno jedro, so se izoblikovale na mestnem ozemlju značilne četrti, kjer so med prebivalstvom znatneje prevladovali posamezne poklicne ali sta-

Poklicne in stanovske skupine	I.	II.	III.	IV.	Gradišče	Krakovo	Trnovo
Plemstvo	25	153	28	5	11	—	—
Duhovščina	5	50	16	29	8	—	—
Doktorji	12	11	53	5	29	—	—
Javna služba	28	115	77	49	90	—	2
Trgovstvo	5	5	100	—	24	—	2
Obrtništvo	190	178	186	320	291	125	76
Promet	—	—	—	7	5	80	250
Gostinstvo	—	2	37	—	40	1	—
Ribištvo	—	—	—	—	—	162	—
Dijaštvo	63	60	31	150	35	4	1
Dninarji	—	—	—	—	91	32	44
Uslužbenstvo plemstva, duhovščine, cerkve itd.	1	32	15	4	9	2	—
Hišna služinčad	154	556	292	154	245	46	44
Berači	—	—	—	—	11	—	—
Brez navedbe in gostači	58	240	143	661	347	184	128
	519	1562	978	1382	1256	654	527

novske skupine. Več kot polovica plemstva je živela na Novem trgu. Na Novem trgu in v njegovi sosesčini so bili sedeži državnih in deželnih uradov, zato je tam stanoval velik del javnih uslužbencev. Duhovščina se je držala bližine stolnice in cerkve Sv. Jakoba, poleg katere je bil jezuitski kolegij; doktorji in trgovci so si izbrali svoja stanovanja na Starem in Mestnem trgu. Tudi za odličnejše sloje je postajal okoliš Gradišča privlačno bivališče, več plemiških in doktorskih rodbin ter javnih uslužbencev je imelo tam svoje hiše z vrtovi. V Gradišču, kjer so se stekale glavne ceste za Ljubljano, je bilo močnejše zastopano gostilništvo. Znotraj mestnega obzidja so stanovali gostilničarji skoraj izključno na Starem in Mestnem trgu. Nekaj manj kot polovica dijaštva je stanovala v ulicah blizu Sv. Florijana, v Hrenovi in Rožni ulici ter v njihovi sosesčini. Odločilna je bila verjetno bližina jezuitske gimnazije pri Sv. Jakobu ter številne družine v tem okolišu, ki so sprejemale dijake na stanovanje. Obrtništvo je bilo zastopano v vseh mestnih četrtih, sorazmeroma najmočnejše je bilo med prebivalstvom Florijanske ulice, potem v ulicah v sosesčini Sv. Florijana, Rožni in Hrenovi ulici, pod Gradom in na Žabjaku. Nekatere obrti so bile močno zastopane tudi v okolišu Gradišča, tako na primer kovači in tesarji. Dninarji so bili izkazani le v predmestjih, Gradišču, Krakovem in Trnovem, hišna služinčad je bila sorazmerno najštevilnejša v mestnih četrtih, v katerih so prevladovali stanovalci, ki so imeli največ hišnih poslov. Najbolj značilna v pogledu poklicne razdelitve prebivalstva sta bila Krakovo in Trnovo. V Krakovem so bili koncentrirani vsi ljubljanski ribiči, v Krakovem in Trnovem pa vsi ljubljanski čolnarji; tudi večina voznikov je bila iz Trnovega. Oseb brez poklica ali vsaj brez označenega poklica je živelo največ v četrtem okolišu, skoraj pri polovici prebivalcev tega okoliša ni naveden

poklic, veliko takih oseb je bilo popisanih tudi v predmestjih. Kot je bilo že omenjeno, moramo v tej skupini iskati zastopnike najšibkejših slojev mestnega prebivalstva, dasi je verjetno popisovalec četrtega okoliša zaradi površnosti tudi večkrat opustil poklicne označbe pri popisanih osebah. Ta seznam je namreč najmanj urejen in najmanj pregledno sestavljen.

Značilno za poklicno strukturo tedanjega mestnega prebivalstva, ki je bilo popisano v stolni župniji, je tudi, da ni bilo nobene osebe, ki bi bila zaposlena predvsem s kmetijstvom, le v predmestjih je bilo nekaj vrtnarjev. Verjetno so bili tudi dninarji, ki so živeli v predmestjih, delno zaposleni s kmetijstvom; v rezultatih popisa ne prihaja v poštev, v koliki meri se je mestno prebivalstvo pečalo s kmetijstvom, dasi je kmetijstvo gotovo imelo večjo vlogo v gospodarstvu mestnega prebivalstva, kakor pa jo kažejo ti rezultati.

O REZULTATIH IN POMENU POPISA IZ L. 1754

V popisnih seznamih iz leta 1754 nam je ohranjeno statistično pragradivo, ki nam, kot so pokazali naši pregledi, daje dovolj zanimiv vpogled v ustroj tedanje družbe. Ugotovljeni rezultati brez dvoma opravičujejo obdelavo tega gradiva. S podatki, ki so v sestavljenih statističnih pregledih objavljeni, gradivo ni v celoti izčrpano, zanimive bi bile še kombinacije poklicev s starostjo, razdelitev prebivalstva po velikostnih skupinah gospodinjstev, mogli bi ugotavljati obljudenost hiš po mestnih četrtih itd. Mislim pa, da se mi je posrečilo s precejšnjo natančnostjo zajeti strukturo ljubljanskega prebivalstva v mejah stolne župnije po spolu, starosti, poklicu in socialni grupaciji. Statistična ugotovitev te strukture se mi zdi toliko bolj pomembna, ker je izvedena na podlagi prvega plošnega popisa na našem ozemlju, ki to sploh omogoča, in se nanaša na čas, ki je posebej po-

membem tudi v zgodovinskem pogledu. V prvi polovici XVIII. stoletja se je avstrijska monarhija pričela oblikovati v moderno teritorialno državo, v kateri je državna skupnost postala istočasno gospodarska skupnost. Utrditev države v tej smeri je napredovala zlasti pod vladno Marije Terezije. Istočasno se je spreminjala notranja struktura države, ki je prehajala od srednjeveškega stanovsko-fevdalnega ustroja k ustroju države prosvetljenega vladarja, ki skrbi za blaginjo svojih podanikov. V zvezi s tem razvojem je nastanek moderne statistike v Avstriji, kajti popis iz leta 1754 predstavlja prvo štetje prebivalstva v avstrijskih dednih deželah, ki je bilo izvedeno enotno za vso državo.¹²

V rezultatih, ki jih moremo izluščiti iz tega popisa, se še močno izraža stanovsko-fevdalni ustroj, ki ga niso mogle zrahljati upravne reforme Marije Terezije, in pa merkantilizem, dasi se je ta že močno uveljavljal v prvi polovici XVIII. stoletja. Med mestnim prebivalstvom so številčno še vedno znatno prevladovali sloji, ki se miso vzdrževali z obrtjo ali trgovino oziroma s katerokoli gospodarsko dejavnostjo. Glavni element mesta so še vedno bili, kot jih je označil Sombart, konsumenti, plemstvo, duhovščina, uradništvo in njihova služinčad, dijaštvo in ne najmanj najšibkejši socialni sloji, ki so živeli v veliki meri na račun državne in cerkvene dobrodelnosti.¹³ Tudi rokodelstvo in trgovina v mestu sta živela posredno v precejšnji meri od teh konsumentov, čeprav se je ravno v času merkantilizma ljubljanska trgovina, zlasti tranzitna, okrepila in so tudi v Ljubljani in njeni okolici nastale prve manufakture.¹⁴ Delež producentov na mestnem prebivalstvu je bil verjetno v porastu, ni pa še seveda mogel znatneje spremeniti sestave mestnega prebivalstva, saj je največja manufaktura, suknarna, bila na Selu in ne v Ljubljani ter v njej zaposleni delavci niso bili prebivalci mesta. Sicer pa so bile ljubljanske manufakture manjšega obsega, zaposlovale so majhno število delavcev. Poklicna in socialna struktura ljubljanskega prebivalstva se je mogla v večji meri spremeniti šele v prvi polovici XIX. stoletja, ko je Ljubljana dobila večja industrijska podjetja in železnico. Rezultati popisa iz leta 1754 nam pa dajejo ravno možnost, da moremo spremembe v strukturi prebivalstva, ki so pozneje nastale, statistično ugotavljati. Pomembni so rezultati tega popisa tudi zato, ker moremo po njih sklepati na razvoj mestnega prebivalstva v dobi merkantilizma, ki je imel na njegovo rast pozitiven vpliv. Na podlagi podatkov o številu rojenih in na podlagi davčnega

seznama zavezancev za mesni krajcar iz leta 1706 sem cenil prebivalstvo Ljubljane okrog l. 1700 na 7280 do 7450 oseb, na stolno župnijo je prišlo okrog 5710, na šentpetersko, kolikor je je spadalo pod mesto, pa 1740 prebivalcev.¹⁵ V pol stoletja je torej prebivalstvo stolne župnije naraslo za nad 900, prebivalstvo predmestij, ki so spadala pod šentpetersko faro pa do l. 1783, za katero imamo podatke, za nad 1000 oseb. Starostna struktura, ki nam jo je pokazal popis iz leta 1754, pa odkriva, v koliki meri je doseljevanje pripomoglo k povečanju števila prebivalstva.

OPOMBE

1. Fran Zwitter, Prebivalstvo na Slovenskem od XVIII. stoletja do današnjih dni. Ljubljana 1956, str. 18 sl. Ta razprava vsebuje več o štetju l. 1754, ravno tako tudi razprava Lojzeta Pippa, O zgodovini statistike, ljudskih štetjih in popisov prebivalstva. Kronika slovenskih mest, I/1954, str. 199 sl. — 2. Fran Zwitter, Razvoj ljubljanskega teritorija. Geografski vestnik V-VI/1929-1950, str. 149. Po Zwitteru navaja število prebivalstva Lojze Pipp, Razvoj števila prebivalstva Ljubljane in bivše vojvodine Kranjske. Kronika slovenskih mest II/1955, str. 67. — 3. Stirje sezname s popisanim prebivalstvom znotraj mestnega obzidja in v Karlovskega predmestju so v Kapiteljskem arhivu, fasc. 117/5, peti seznam s prebivalstvom v predmestjih, ki so spadala pod stolno župnijo, pa je v fasc. 128/1,6. Vsi statistični podatki, ki jih navajam, so zbrani iz teh seznamov, zato v nadaljnjem tega vira več ne citiram. — 4. V seznamu so hiše navedene po lastnikih, lokaliziral sem jih deloma s pomočjo Vladislava Fabjančiča (Knjiga hiš, I. del: Stari trg, v MALJ.) — 5. Hiše so lokalizirane na podlagi Fabjančičeve Knjige hiš, V. del: Kapucinsko predmestje in VI. del: Gradišče. Tudi v drugih primerih mi je za lokalizacijo služil Fabjančič. — 6. S tditvijo Maksa Miklavčiča — Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave. Posebni odtis iz GMS XXV/XXVI, 1944-1945, Ljubljana 1945, str. 50 sl. —, da sta obe davčni občini Kapucinsko predmestje in Gradišče spadali čeli k predjožefinski župniji Sv. Petra, se zato ne morem strinjati. — 7. Kapiteljski arhiv, fasc. 128/8, akt C/10, Conseriptions Tabella aller denen zu dem Bistumb Laybach gehörigen Pfarren und Vicariaten... befindlichen Seelen de A.. o 1754. — 8. Arhiv šentpeterskega župnišča, fasc. I, št. 5. — 9. Lojze Pipp, Starostna razdelitev prebivalstva Ljubljane po ljudskem štetju iz l. 1857. Kronika slovenskih mest I/1954, str. 258 sl. Sorazmerja so preračunana na podlagi podatkov v Pippovem članku. — 10. Odstotki so izračunani na podlagi rezultatov, ki jih je objavil Pipp n. o. m. — 11. L. 1754 je bilo hišne služinčadi 20,6 % vsega prebivalstva, 1869 pa 12,66% Odstotek za l. 1869 je izračunan na podlagi podatkov, objavljenih v publikaciji »Bevölkerung und Viehstand... nach der Zählung vom 31. December 1869, II. Heft: Bevölkerung nach dem Berufe und der Beschäftigung«. Za štetje l. 1857 ni analognih podatkov, ker je bilo po poklicu obdelano le domače, to je, na kraju popisa pristojno prebivalstvo. — 12. Henryk Grossmann, Die Anfänge und die geschichtliche Entwicklung der amtlichen Statistik in Oesterreich. Statistische Monatschrift N. F. 21. Jg., Brünn 1916, str. 345 sl. — 13. Werner Sombart, Der moderne Kapitalismus. Erster Band. Erster Halbband. München und Leipzig 1921, str. 134 sl. Sombartova karakterizacija se nanaša sicer na nastanek srednjeveškega mesta, mislim pa, da je uporabna več ali manj še za poznejšo dobo, dokler ni kapitalistično gospodarstvo prevladalo nad fevdalnim. — 14. Jože Sorn, Začetki suknarne kranjskih deželnih stanov. Zgodovinski časopis VI-VIII/1952-1953, str. 665 sl. — Jože Sorn, Svilarske manufakture v Ljubljani. Kronika I/1953, str. 103 sl. Alfons Müller, Die Zukunft der Stadt Laibach. Argo IV/1897-IX/1901. — 15. Poglavje o populaciji Ljubljane med 1500-1700, ki sem ga pripravil za Zgodovino Ljubljane, rokopis v MALJ.

